DICYKLOHEXYLFLUOROFOSFÁT A DITETRAHYDROFURFURYL-FLUOROFOSFÁT

V. TICHÝ, Š. TRUCHLÍK

Výskumný ústav agrochemickej technológie v Bratislave-Predmestí

V rámci prípravy nových insekticídne účinných organických zlúčenín fosforu preskúšali sme prípravu dicyklohexylchlorofosfátu a dicyklohexylfluorofosfátu a pripravili sme i v literatúre dosiaľ neopísaný ditetrahydrofurfurylchlorofosfát a ditetrahydrofurfurylfluorofosfát.

Najprv sme preskúšali prípravu dicyklohexylfluorofosfátu metódou, ktorú opísali N. B. Chapman a B. C. Saunders [1]. Pri príprave $POCl_2F$ sme namiesto destilačnej kolóny s chladičom a Perkinovho trianglu použili parciálny deflegmátor, ktorý sme pri reakcii udržovali na konštantnej teplote 60 °C. Rovnakým spôsobom sme modifikovali dávkovacie zariadenie pre fluorid antimonitý (pozri obr. 1).

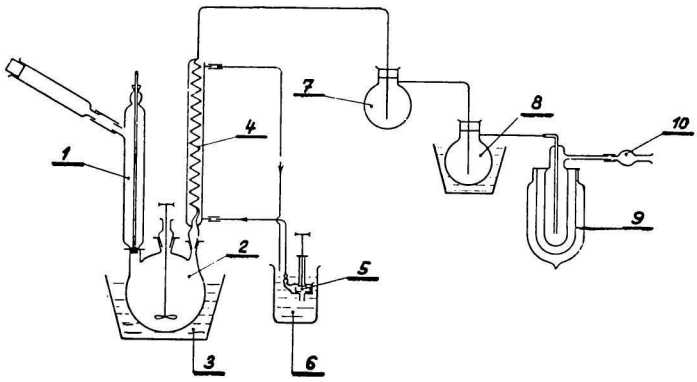

Obr. 1. Modifikovaná aparatúra pre prípravu $POCl_2F$.
1 — dávkovač pre jemne práškovitý fluorid antimonitý, 2 — reakčná banka s KPG miešadlom, 3 — vodný kúpeľ, 4 — parciálny deflegmátor, 5 — centrifugálne čerpadlo, 6 — vodný kúpeľ, 7 a 8 — predlohy, 9 — predloha chladená tuhým CO_2 v acetóne, 10 — chlórkalciový uzáver.

Keďže sme však už v prvom stupni, t. j. pri príprave $POCl_2F$ dosiahli veľmi nízke výťažky, upustili sme od ďalšieho prepracovania tohto spôsobu prípravy dicyklohexylfluorofosfátu.

Rovnako pokusy o priamu syntézu dicyklohexylchlorofosfátu z cyklohexanolu, resp. cyklohexanolátu sodného a $POCl_3$ v éterickom alebo benzénovom prostredí sa skončili negatívne.

Vzhľadom na tieto neúspešné pokusy pripraviť dicyklohexylchlorofosfát, resp. dicyklohexylfluorofosfát rozhodli sme sa pre ďalší postup podľa schémy

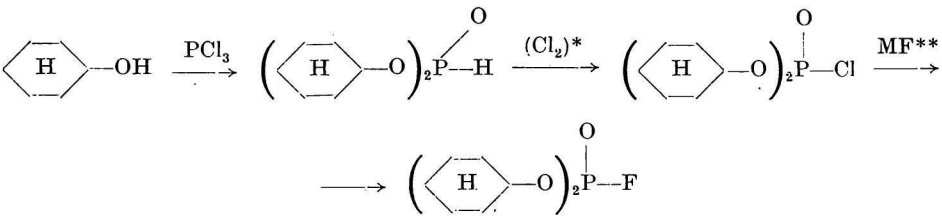

* chlorácia s N-chlórsukcínimidom
** M značí K, Na alebo NH_4

Najprv sme preskúšali prípravu dicyklohexylfosfitu metódou, ktorú opísali H. G. Cook a spolupracovníci [2]. V úplnom súhlase s pozorovaním A. E. Arbuzova a F. G. Valitovovej [3] nepodarilo sa nám reprodukovať autormi opísaný spôsob prípravy.

Pokusy o prípravu dicyklohexylfosfitu, resp. dicyklohexylflucrofosfátu opísané H. Goldwhitom a B. C. Saundersom [4] sa nám tak isto nepodarilo reprodukovať. Reakcia 3 mólov cyklohexanolu s 1 mólom PCl_3 v tetrachlórmetánovom prostredí neprebieha podľa očakávanej rovnice

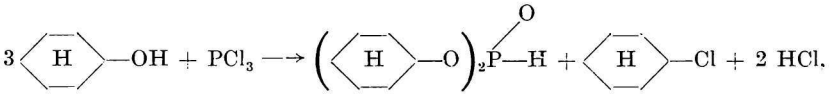

lebo z reakčnej zmesi sa po vypudení rozpusteného chlorovodíka a oddestilovaní tetrachlórmetánu nepodarilo rektifikáciou za zníženého tlaku vydestilovať očakávané reakčné produkty. Okrem nezreagovaného cyklohexanolu sa získalo značné množstvo cyklohexénu a veľký destilačný zvyšok.

Až metódou, ktorú opísali V. K. Kuskov a T. Ch. Gradis [5], podarilo sa nám pripraviť s pomerne dobrými výťažkami dicyklohexylfosfit i ditetrahydrofurfurylfosfit. Surové fosfity sme prečistili opakovanou destiláciou za zníženého tlaku a stanovili sme príslušné fyzikálne konštanty (pozri tab. 1).

Tabuľka 1

Fosfit	d_4^{20}	n_D^{20}	B. v. mm Hg/°C	
Dicyklohexylfosfit*	1,0802	1,4792	0,1—0,08	115—117
Ditetrahydrofurfurylfosfit	1,2046	1,4735	0,06	134—136

* A. E. Arbuzov a F. G. Valitovová [3] udávajú pre dicyklohexylfosfit tieto fyzikálne konštanty: d_0^{20} = 1,0982, n_D^{20} = 1,4800, b. v. 149—150 °C/1 mm Hg.

Chlorofosfáty sme pripravili chlorácioU príslušných fosfitov N-chlórsukcínimidom v tetrachlórmetánovom prostredí podľa G. W. Kennera a spolupra-

covníkov [6]. Potrebný N-chlórsukcínimid sme pripravili chloráciou sukcínimidu v prostredí vodného lúhu sodného [7].

Získali sme takto s dobrými výťažkami príslušné chlorofosfáty, ktoré mali vzhľad jasnožlto sfarbených nepáchnúcich kvapalín (fyzikálne konštanty pozri v tab. 2). Obidva pripravené surové chlorofosfáty sú nestále. Už po krátkom čase skladovania sa zistilo, že dochádza k odštiepovaniu chlorovodíka, k zmene sfarbenia a pri dlhšom státí k tvorbe živicovitých látok.

Fluoráciu príslušných chlorofosfátov sme uskutočňovali s NH_4F, KF a NaF v prostredí bezvodého benzénu, tetrachlórmetánu alebo acetónu. Najlepšie výťažky fluorofosfátov sme dosiahli s NH_4F v acetónovom prostredí. V benzénovom alebo tetrachlórmetánovom prostredí prebieha reakcia s NH_4F oveľa pomalšie. Fluorid draselný a fluorid sodný sa pre fluoráciu nehodia.

Fluórovaním dicyklohexylbromofosfátu (pripraveného bromáciou dicyklohexylfosfitu N-brómsukcínimidom) s NH_4F v acetónovom prostredí získal sa menej čistý surový dicyklohexylfluorofosfát. Fyzikálne konštanty príslušných halogenofosfátov sú uvedené v tab. 2.

Tabuľka 2

Fosfát	d_4^{20}	n_D^{20}	% Cl		% P		% F	
			vypoč.	zist.	vypoč.	zist.	vypoč.	zist.
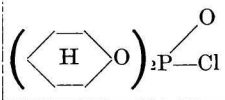	1,1691	1,4772	12,63	12,4	—	—	—	—
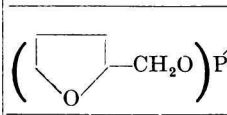	1,2672	1,4750	12,46	11,2	10,88	11,03	—	—
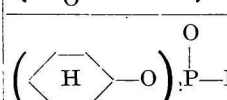	1,1268	1,4545	—	0,2	—	—	7,19	6,99
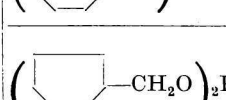	1,26,96	1,4495	—	stopy	11,95	11,95	7,08	6,87

* M. C. Monard a H. Jean [8] pre dicyklohexylfluorofosfát udávajú tieto fyzikálne konštanty: $d_4^{25} = 1{,}1245$, $n_D^{25} = 1{,}4532$.

Experimentálna časť

Dicyklohexylfosfit

Dicyklohexylfosfit sme pripravili podľa V. K. Kuskova a T. Ch. Gradisa [5]. Z 500,8 g cyklohexanolu, 4 g Na a 276,2 g dietylfosfitu sme získali 415,9 g dicyklohexylfosfitovej frakcie o b. v. 108—116 °C/0,1 mm Hg, $n_D^{20} = 1{,}4749$. Pritom vydestilovalo

144,1 g etylalkoholu. Surový produkt sme prečistili šesťnásobnou destiláciou za zníženého tlaku. Získali sme 178,4 g prečisteného produktu v podobe bezfarebnej olejovitej kvapaliny o b. v. 115—117 °C/0,1—0,08 mm Hg, n_D^{20} = 1,4792 a d_4^{20} = 1,0802, čo odpovedá 36,22 % z teoretických 492,56 g, počítané na východiskový dietylfosfit.

Pre $C_{12}H_{23}O_3P$ (M = 246,28)

vypočítané	P = 12,58 %
zistené	P = 12,90 %

Ditetrahydrofurfurylfosfit

Pripravil sa tak isto podľa uvedenej metódy [5], a to zo 127,5 g tetrahydrofurfurylalkoholu (1,25 mólu), 69,05 g dietylfosfitu (0,5 mólu) a 1 g sodíka. Etylalkohol začal destilovať, keď reakčná zmes dosiahla 120 °C. Teplota ohrievacieho olejového kúpeľa sa potom postupne zvyšovala až na 170 °C, keď sa už prestal z reakčnej zmesi oddestilovávať etylalkohol. V predlohe sa zachytilo 26,3 g etylalkoholu. Z kvapalného olejovitého zvyšku (170 g) boli za zníženého tlaku najprv oddestilované nižšie vrúce podiely. Získalo sa 17 g kvapaliny o b. v. 65—75 °C/20 mm Hg (bližšie neidentifikovanej) a 34 g tetrahydrofurfurylalkoholu (b. v. 80—86 °C/20 mm Hg). Kvapalný olejovitý zvyšok v banke po oddestilovaní prvých podielov vážil 110,5 g. Trojnásobnou destiláciou za zníženého tlaku získalo sa nakoniec 55 g fosfitovej frakcie o b. v. 134—136 °C/0,06 mm Hg, n_D^{20} = 1, 4735, d_4^{20} = 1,2046, čo odpovedá 43,96 % z teoretických 125,12 g, počítané na dietylfosfit.

Pre $C_{10}H_{19}O_5P$ (M = 250,23)

vypočítané	P = 12,39 %
zistené	P = 12,91 %

Dicyklohexylchlorofosfát

K 49,26 g dicyklohexylfosfitu (0,2 mólu) sa pridalo 300 ml tetrachlórmetánu a naraz za miešania 26,7 g N-chlórsukcínimidu (0,2 mólu) obsahujúceho 26,96 % Cl. Po pridaní N-chlórsukcínimidu vystúpila teplota na 30 °C. Reakčná zmes sa potom ešte ½ hod. zahrievala za stáleho miešania na teplotu 45—50 °C. Po ochladení reakčnej zmesi na —10 °C sa odfiltroval vylúčený sukcínimid. Takto sa získalo 19 g sukcínimidu. Po oddestilovaní tetrachlórmetánu z filtrátu sa získalo 53,4 g produktu v podobe jasnožlto sfarbeného oleja, d_4^{20} = 1,1691 a n_D^{20} = 1,4772, čo odpovedá 95,1 % z teoretických 56,15 g, počítané na východiskový dicyklohexylfosfit.

Pokus prečistiť takto získaný dicyklohexylchlorofosfát molekulovou destiláciou sa skončil negatívne. Pri teplote 80 °C a tlaku ca 0,005 mm Hg dochádzalo k pozorovateľnému rozkladu.

Pre $C_{12}H_{22}O_3ClP$ (M = 280,73)

vypočítané	Cl = 12,63 %
zistené	Cl = 12,4 %

Ditetrahydrofurfurylchlorofosfát

K 13,4 g jemne práškovitého N-chlórsukcínimidu (0,1 mólu) obsahujúceho 26,6 % Cl v 150 ml tetrachlórmetánu naraz sa pridalo 25 g ditetrahydrofurfurylfosfitu (0,1 mólu). Reakčná zmes sa potom 1 hod. zahrievala za stáleho miešania na teplotu 45—50 °C. Po ochladení sa vylúčený sukcínimid odfiltroval. Regenerovalo sa 9,1 g sukcínimidu o b. t. 122—124 °C. Po oddestilovaní tetrachlórmetánu za zníženého tlaku sa získalo 28,3 g

chlorofosfátu vzhľadu olejovitej jasnožlto sfarbenej kvapaliny, $d_4^{20} = 1{,}1672$, $n_D^{20} = 1{,}4750$, čo odpovedá 99,41 % z teoretických 28,47 g, počítané na východiskový ditetrahydrofurfurylfosfit.

Pre $C_{10}H_{18}O_5ClP$ ($M = 284{,}68$)

vypočítané	Cl = 12,46 %	P = 10,88 %
zistené	Cl = 11,18 %	P = 11,03 %

Surový produkt sa nečistil, ale sa priamo použil na prípravu ditetrahydrofurfurylfluorofosfátu.

Dicyklohexylfluorofosfát

K 146,0 g surového dicyklohexylchlorofosfátu (0,5 mólu) vzhľadu jasnožltozeleno sfarbeného oleja s $n_D^{20} = 1{,}4785$, pripraveného spôsobom opísaným v predchádzajúcich pokusoch zo 123,14 g dicyklohexylfosfitu (0,5 mólu) a 69,85 g N-chlórsukcínimidu 95,5 %-ného (0,5 mólu), pridalo sa 250 ml acetónu, 37,04 g fluoridu amónneho (1 mól) a zmes sa 3 hod. zahrievala do varu. Po ochladení na 20 °C sa reakčná zmes sfiltrovala a zvyšok na filtri sa premyl 100 ml acetónu (v tuhom odfiltrovanom zvyšku sa zistilo 23,81 g NH_4Cl). Z filtrátu sa oddestiloval acetón za zníženého tlaku a destilačný zvyšok (134 g) sa rozpustil v 150 ml benzénu. Benzénový roztok sa postupne pretrepal 2 × 50 ml vody, 1 × 50 ml 5 % roztoku sódy a nakoniec 2 × 50 ml vody, načo sa vysušil prídavkom bezvodého síranu sodného. Po oddestilovaní benzénu za zníženého tlaku sa získalo 124,9 g surového dicyklohexylfluorofosfátu v podobe hnedo sfarbenej olejovitej kvapaliny príjemného ovocného zápachu, čo odpovedá 94,52 % z teoretických 132,14 g, počítané na dicyklohexylchlorofosfát.

Analýza surového produktu

Pre $C_{12}H_{22}O_3FP$ ($M = 264{,}28$)

vypočítané	F = 7,19 %	
zistené	F = 6,72 %	Cl = 0,22 %
	7,73 %	

*Päťnásobnou destiláciou v čistenom produkte sa zistilo:

F = 6,99 %	Cl = 0,2 %
7,00 %	

*Za účelom získania čistého dicyklohexylfluorofosfátu bez stôp chlóru vykonala sa päťnásobná destilácia vzorky surového produktu (23,3 g), pričom sa získalo 7,5 g destilovaného produktu vzhľadu bezfarebnej kvapaliny, b. v. 92 °C/0,003—0,005 mm Hg, $n_D^{20} = 1{,}4545$, $d_4^{20} = 1{,}1268$ o vyššie uvedenom obsahu fluóru a chlóru. Produkt ani po tejto operácii sa úplne nezbavil chlóru.

Ditetrahydrofurfurylfluorofosfát

K surovému ditetrahydrofurfurylchlorofosfátu, pripravenému z 36,8 g ditetrahydrofurfurylfosfitu (0,148 mólu) a 19,63 g N-chlórsukcínimidu (0,148 mólu) spôsobom uvedeným pri pokuse jeho prípravy, pridalo sa 150 ml acetónu a 11 g fluoridu amónneho (0,297 mólu). Obsah sa potom za miešania vyhrial do varu, pri ktorom sa zotrvalo 1 hod. Po ochladení sa reakčná zmes prefiltrovala a zvyšok na filtri sa premyl 30 ml acetónu (vo zvyšku sa zistilo 7,1 g NH_4Cl). Z filtrátu po oddestilovaní acetónu, nakoniec za zníženého tlaku, získalo sa 41,7 g jasnohnedo sfarbeného olejovitého zvyšku. K tomuto sa pridalo

100 ml benzénu a získaný roztok sa postupne pretrepal 50 ml vody, 50 ml 5 % roztoku sódy a 50 ml vody. Benzénový roztok po dosušení síranom sodným sa zbavil benzénu oddestilovaním za vákua. Získalo sa 24,9 g jasnožltohnedého olejovitého produktu, ktorý sa prečistil destiláciou za zníženého tlaku, čím sa získalo 21,5 g frakcie o b. v. 112—116 °C/0,005 mm Hg v podobe bezfarebného oleja, d_4^{20} = 1,2496, n_D^{20} = 1,4495, čo odpovedá 54,16 % výťažku ditetrahydrofurfurylfluorofosfátu, počítané na východiskové suroviny.

Analýza destilovaného produktu

Pre $C_{10}H_{18}O_5FP$ (M = 268,22)

vypočítané	P = 11,55 %	F = 7,08 %
zistené	P = 11,95 %	F = 6,87 %

Ďakujeme spolupracovníkom J. Svrbickému za pomoc pri experimentálnej časti, A. Hankovej, V. Nvotovej a J. Čaplovičovi za vykonanie analýz.

Súhrn

Preskúšala sa príprava dicyklohexylchlorofosfátu a dicyklohexylfluorofosfátu.

Pripravil sa v literatúre dosiaľ neopísaný ditetrahydrofurfurylfosfit, ditetrahydrofurfurylchlorofosfát a ditetrahydrofurfurylfluorofosfát.

ДИЦИКЛОГЕКСИЛФТОРФОСФАТ И ДИТЕТРАГИДРОФУРФУРИЛФТОРФОСФАТ

В. ТИХИЙ, Ш. ТРУХЛИК

Исследовательский институт агрохимической технологии в Братиславе-Предместь

Выводы

Было проверено приготовление дициклогексилхлорфосфата и дициклогексилфторфосфата.

Далее были приготовлены в литературе до сих пор неописанные дитетрагидрофурфурилфосфит, дитетрагидрофурфурилхлорфосфат и дитетрагидрофурфурилфторфосфат.

Поступило в редакцию 13. 9. 1957 г

DICYCLOHEXYLFLUORPHOSPHAT UND DITETRAHYDROFURFURYLFLUORPHOSPHAT

V. TICHÝ, Š. TRUCHLÍK

Forschungsinstitut für agrochemische Technologie in Bratislava-Predmestie

Zusammenfassung

Es wurde die Synthese von Dicyclohexylchlorphosphat und Dicyclohexylfluorphosphat überprüft.

Ferner wurden folgende, in der Literatur bisher nicht beschriebene Verbindungen synthetisiert: Ditetrahydrofurfurylphosphit, Ditetrahydrofurfurylchlorphosphat und Ditetrahydrofurfurylfluorphosphat.

In die Redaktion eingelangt den 13. 9. 1957

LITERATÚRA

1. Chapman N. B., Saunders B. C., J. Chem. Soc. *1948*, 1010. — 2. Cook H. G., Ilett J. D., Saunders B. C., Stacey G. J., Watson H. G., Wilding J. G. E., Woodcock S. J., J. Chem. Soc. *1949*, 2921. — 3. Arbuzov A. E., Valitova F. G., Izv. Akad. nauk SSSR, Otd. chim. nauk *5*, 801 (1952). — 4. Goldwhite H., Saunders B. C., J. Chem. Soc. *1955*, 2040. — 5. Kuskov V. K., Gradis T. Ch., Dokl. Akad. nauk SSSR *92*, 323 (1953). — 6. Kenner G. W., Todd A. R., Weymouth F. J., J. Chem. Soc. *1952*, 3675. — 7. Hirst E. L., Macbeth A. K., J. Chem. Soc. *1922*, 2174. — 8. Monard M. C., Jean H., Bull. soc. chim. France *1952*, 544.

Došlo do redakcie 13. 9. 1957